

A PÉCSI SZÉKESEGYHÁZI ÉNEKISKOLA ÉS A RÁDIÓ

A Dulánszky Nándor² püspök által megálmodott pécsi Székesegyházi Énekiskola 1888-ban létesült. A formálódó fiúkórus az első években csak alkalmasszerűen csatlakozott a székesegyházi énekkarhoz, de a Székesegyház felszentelése³ után állandó részévé vált. Ettől kezdve a dómkórus teljes mértékben a ceciliánus reformeszméknek megfelelő formában és tartalommal működött, s mindvégig az alapítók által kijelölt keretek között fejlődött. Az első karnagy, Glatt Ignác⁴ semmilyen külső felkérésnek nem tett eleget, kórusa kizárólag liturgikus szolgálatot látott el.⁵ Utódja, Lajos Gyula⁶ szabadabban értelmezte az énekkar feladatait, amely az ő vezetése alatt a templomi szolgálaton túl részt vett néhány helyi koncerten és ismeretterjesztő előadáson, s egy jótékonyági hangverseny erejéig Pécs határain kívül is szerepelt.⁷ A teljes bezárkózás évtizedeiben csak a szakmai körök és a székesegyházi szertartásokra látogató hívek tudtak az Énekiskolában folyó munkáról, s ezen az 1920-as évek néhány helyi koncertje is csak kis mértékben változtatott.

Az országos ismertség felé vezető első lépés a rádió megjelenésének köszönhető. A Magyar Telefontársaság és Rádió Rt. 1925. december 1-jén kezdte meg a rendszeres műsor-sugárzást. A tájékoztatás mellett kezdetektől jelentős volt a rádió tanító, nevelő és szórakoztató funkciója, s utóbbiak kapcsán kiemelt szerepet kapott a zenei produkciók sugárzása (a komolyzenétől a magyar nótáig). A zenés egyházi szertartások közvetítése már 1925 decemberétől nyomon követhető.⁸

A rádiózás térnyerését érzékeltető, témánkhöz kapcsolódó adalék, hogy 1929 márciusában a szükséges engedélyek beszerzése után az Énekiskolában is megszólalt az intézeti rádió. *„A fővárosi operaház előadásának közvetítését a fiúk az ebédlőben hallgatták végig. Elcsodálkoztak a tiszta vételen és meglevén az ujság ingere, türelmesen tartottak ki, bár a kisebbek jóízűeket bóbiskoltak. Következő napon hazatérve a székesegyházból, zenés misét kaptak a Mátyás-templomból. Nagy nekikészüléssel vették körül a hangszórót, mely az igazgató szobájában elhelyezett gépbe volt kapcsolva s amikor elhangzott a Kyrie és Gloria,*

¹ Onhausz Miklós (1982) történész, a Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasa. A tanulmány az MMA 2022-2025. évi Művészeti Ösztöndíjprogramjának támogatásával készült.

² Dulánszky Nándor (1829-1896) katolikus pap, 1877-től haláláig pécsi püspök

³ 1891. június 22.

⁴ Glatt Ignác (1855-1918) katolikus pap, kanonok, 1888-tól 1917-ig a Székesegyházi Énekiskola igazgatója és a dómkórus karnagya.

⁵ Lajos Gyula: A pécsi székesegyházi énekiskola története. Kézirat. Pécs, 1938. (a további hivatkozásokban: LAJOS 1938.) 15.

⁶ Lajos Gyula (1877-1955) katolikus pap, kanonok, 1917-től 1938-ig a Székesegyházi Énekiskola igazgatója és a dómkórus karnagya.

⁷ Onhausz Miklós: Kilencven éve járt először Szekszárdon a Pécsi Székesegyház énekkara. In: Jövő Vasárnap. Szekszárd város közéleti lapja. 2024. május 19. (III. 5.) 10.

⁸ 1925. december 25-én 10 órakor zenés nagymise a Belvárosi Plébániatemplomból (Budapest, 546 hullámhossz). Délmagyarország, 1925. december 25. (I. 177.) 17.

megalkották a maguk véleményét, melynek azon melegében őszinte kifejezést is adtak: „olyan, mint a tegnap esti színház, csakhogy itt latinul énekelnek”. A budapesti egyházi zene nem tudott hódítani. Az opera se nagyon, de a futball-meccsek vasárnap délutánonként annál inkább lázba hozták a gyereksereget [...].”⁹

Az Énekiskola épületét 24 bentlakó növendékre méretezték. Bár az igazgatók időről időre kísérleteztek bejáró növendékek kiképzésével és alkalmazásával, biztosan csak az internátus lakóira lehetett számítani. A 24 fő sosem a teljes fiúkórust jelentette, hiszen februárig az újoncok még nem voltak hadra foghatók, a legidősebbek közül pedig többen már év közben kiestek mutálás miatt. Ez a létszám-adottság – párba állítva a rendkívül széles repertoárral – önmagában is bizonyítéka a Glatt-féle énekkartatási módszer hatékonyságának, egyúttal üvegplafonként volt jelen a székesegyházi énekkar szakmai munkája fölött, meggátolva annak teljes kibontakozását. Hiába volt igény a kórus létszámának bővítésére, az 1920-as évek gazdasági helyzete ezt nem tette lehetővé. 1930 júniusában Lajos Gyula karnagy levélben panaszolta a Káptalannak, hogy az 1929. évben a mutálásokból fakadó rotáció és a tanév elején végbement mutálások mellett bekövetkező váratlan helyzetek olyan szélsőséges esetet eredményeztek, hogy 1930 tavaszára csak 12 teljes értékű (tehát nem az adott évben kiképzett) fiúénekes maradt a dómkórusnak.¹⁰ Mivel ekkor az épület kibővítésére még nem volt remény, az igazgató javasolta, hogy belső átalakításokkal próbáljanak további 6 férőhelyet nyerni, tekintettel az alábbiakra: *„A székesegyházi énekkarnak művészi szempontból, mióta fennáll, az volt a tökéletlensége, hogy kellő számú fiúénekes hiányában igazi finomságokat kihozni nem tud, mert nagy templomban kevés fiúénekesselel dinamikai változatosságot /finom pianókat és erőteljes fortékat kiabálás nélkül/ ami pedig feltétlen művészi követelmény lehetetlen megvalósítani. Mindezideig azonban az énekkar gyengeségéről csak mi tudtunk, akik közelről láttuk szereplését és akik benne dolgoztunk, mert eddig sikerült a nagy nyilvánosságot elkerülni. Az eddig már több helyről is kapott felszólítást, hogy mutassuk be az általunk kultivált igazi liturgikus éneket másutt is, azért utasítottam el mindenkor a limine, mert éreztem, hogy ilyen csekély erővel idegenbe menni nem lehet s komoly kritikának nem tehetem ki az énekkart, melynek így távolból elég jó híre van. Tartok azonban attól, hogy adódhatnak a közel jövőben olyan esetek, hogy a nagy nyilvánosság elé való lépést el nem kerülhetjük. Gondolok itt többek közt a rádióleadóra, mely, ha Pécsen megvalósul, első sorban bennünket fognak rendszeres vasárnapi istentiszteleti énekeink közre adásával megtisztelni. Budapestről ugyis érdeklődnek már. Kértek már fényképet a gyerekekről és leírást az énekiskoláról. Így akarják előkészíteni esetleges szerepeltetésünket. Eddig természetesen kikerültem az érdelemleges választ, mert nagyon is tudatában vagyok annak, hogy a mi mai gyenge erőnkkel nem léphetünk a nyilvánosság elé.”* Lajos Gyula talán kissé túl sötét képet festett az énekkar állapotáról, de eredménnyel: 1930 szeptemberében 30 bentlakó növendékkel kezdte a tanévet a Székesegyházi Énekiskola. Így esett, hogy a rádió közvetve már az első közvetítést megelőzően hatással volt az intézet és a székesegyházi énekkar sorsára.

⁹ LAJOS 1938. 66.

¹⁰ PEL.IV.7.1.3.1930/13.

A pécsi dómkórus első bemutatkozása a rádióban 1931-ben történt. A december 8-i szentmise közvetítése előtt a Rádióélet című folyóirat egész oldalas beharangozót közölt.¹¹ „*A kellő előkészület után némi elfogódottsággal, de mégis öntudatos összeszedettséggel állt a kar a mikrofon elé.*” – emlékezett később a zenei szolgálatra a karnagy. Elhangzott: Peter Griesbacher: *Ecce sacerdos* (Op. 66. Nr. 2.), Tomás Luis de Victoria: *Missa „O quam gloriosum”*, Michael Haller: *Ave Maria* és a változó részek a vatikáni choralis szerint.¹²

A helyi sajtó röviden, de nagy örömmel számolt be olvasóinak arról, hogy „*Szeplőtelen Fogantatás ünnepén, kedden délelőtt szenzációval szolgált Pécs városa a rádió hallgatóinak. [...] szentmise alatt a székesegyház országos hírű gregorián énekkara szerepelt Lajos Gyula énekiskolai igazgató biztos kezű dirigálása mellett. A rádióközvetítés fényesen igazolta a székesegyház kitűnő akusztikáját.*”¹³ Sok személyes visszajelzés is érkezett az igazgatóhoz Baranya, Tolna és Somogy megyéből, de Beregszászról, Budapestről, Vácról, sőt még Nürnbergből is. „*Gregorián kart így énekelni még nem hallottam, pedig bizony mondom, minden nevezetesebb pesti misén ott vagyok, hogy az énekben gyönyörködjem.*” – írta Balázsházy Marian Budapestről. Sok pécsi számára is újdonságot jelentett a közvetítés. „*Feljegyzésre érdemes, hogy Pécsről olyanoktól is kapott a kar gratulációt, akik most hallották először őspécsi létükre az énekkart. Hogy azonban ezt a közvetítést sokan hallgatták a városban, kitűnik a következőkből. A rádió mérnöke az Ecce sacerdos után feljött a chorusra és kevesebb dinamikát kért s a fiukat a mikrofonhoz oldalt állította, míg a férfiakat épen szemben helyezte el. Evangelium után a városból jött a hír, hogy a kar rosszul állott fel. Ezek után eredeti felállításban és dinamikai felfogásban folyt az ének teljesen jó eredménnyel.*”¹⁴

1933 májusában Dr. Mészáros János budapesti érseki általános helytartó tájékoztatta az öt megkereső Virág Ferenc püspököt a Katolikus Rádió Bizottság műsormegállapító osztályának munkájáról, illetve jelezte, hogy a több sajtóorgánumban megjelenő május 14-i közvetítés híre tévedésen alapult, „*arról a Katolikus Rádió Bizottságnak nem volt tudomása, vagyis ez a közlés az illetékesek megkérdezése nélkül jelent meg.*”¹⁵ „*Nagy súlyt helyezek arra, hogy a pécsi székesegyház kitűnő énekkara minél gyakrabban hallható legyen a rádió útján. Nehézséget okoz azonban, hogy a pécsi székesegyházban tudomásom szerint 9 órakor van az ünnepi istentisztelet, a mi leadásaink pedig 10 és 11 órás időponttal birnak. [...] Általában ha 9 órás leadást kérünk, azt két-három hónappal előre kell jeleznünk. A 9 órás leadás azt hozná magával, hogy a Studio vasárnapi programja egészen megváltozzék. Ez nem lehetetlen, de sok előzetes tárgyalást igényel.*” Mészáros kérte a püspököt, hogy utasítsa a székesegyházi karnagyot az év második felére tervezhető közvetítés időpontjának a kijelölésére. A pécsi szentmise-közvetítés végül valamiért nem történt meg ebben az évben.

¹¹ Rádióélet, 1931. december 4. (III. 49.) 2140.

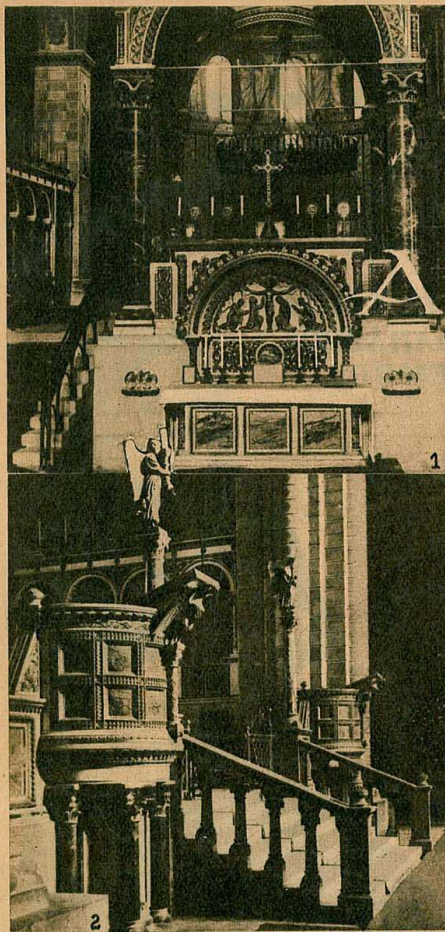
¹² LAJOS 1938. 71.

¹³ Dunántúl, 1931. december 10. (XXI. 279.) 5.

¹⁴ LAJOS 1938. 71-73.

¹⁵ PEL.IV.7.1.3.1933/13. (PEL I.1.a.1.1933/1178.)

KÖZVETÍTÉS DEC. 8-ÁN D. E. 9 ÓRAKOR

PÉCSI SZÉKESEGYHÁZBÓL

A pécsi székesegyház énekkarát a híres regensburgi egyházi kar mintájára szervezte meg Duřánszky Nándor, Pécs egykori nagy püspöke. A püspök énekiskolát épített, amelyben 8-14 éves fiúkat oktattak elemi és középiskolai tanulmányaikban és egyúttal az énekekben is. Ezek a fiúk szolgáltatták a híres pécsi kar felsőbb szólamait. 1889 virágvasárnapján énekelt először az új kar és azóta 42 éven át szárnyalnak a dóm pompás falai között az egyházi zene klasszikusainak remekei. Tomaso, Ludovico da Vittoria középkori spanyol egyházi szerző Palesztrina jó barátjának miséjét adják majd elő a jövőheti rádióközvetítés alkalmából a kiváló pécsi énekkar. A misét a szerző II. Pülöp spanyol királynak dedikálta. Címét „O quam gloriosum”, a hasonló kezdetű molte-

tától kapta, amelynek motívumai a misében is fel lettek dolgozva. A pécsi egyházi kar dalosgyermekének tanítási módszere ma is ugyanaz, melyet a híres Glaff karmester hozott annakidején Regensburgból. A gyermekek a tanítás második évében kótából énekelnek, biztosan, első látásra és zenei műveltségükre jellemző, hogy a klasszikusokat kedvelik leginkább. Érdekes, hogy a gyermekek a túlhajtott modernséget nem kedvelik, mert, mint mondják, ezek nem szépek. Büszkéek a piros karénekesi ruhájukra, melyet az újoncok első alkalommal február 2-án, gyertyaszentelő körmenet alkalmával öltenek magukra, amikor először szerepelnek karban. A kiváló pécsi kar, vagy ahogy Pécsen szöloögéve lett: „a dóm verebei” december 8-án énekelnek a mikrofon előtt.

1. Felső oltár, melyen a püspök misézik. 2. Baloldalt ábrábo, ahonnan a püspök prédikál. 3. A Székesegyházi Énekkar gyermekénekesei. 4. A pécsi székesegyház. 5. Jaksch Ede pécsi székesegyházi orgonista. 6. Virág Ferenc pécsi püspök. 7. Lajos Gyula, énekiskolai igazgató, székesegyházi karnagy. — (1-4. kép Zsabokorszky mérnök felv., Pécs.)

1933. június 6-án a Pécsi Ünnepi Héten önálló – a rádió által közvetített – énekkari és orgonahangversenyt adott a dómkórus a Székesegyházban. A kórust Lajos Gyula vezényelte, az orgonaműveket Vadas Gábor orgonaművész, a városi zeneiskola tanára adta elő. Az énekkar által énekelt műsorszámok:¹⁶

Croce:	In monte Oliveti
Ingegneri:	Velum templi
Palestrina:	Angelus Domini
Sychra:	Missa Solemnis – Gloria

Ugyancsak az Ünnepi Héten öt alkalommal adták elő Gabriel Pierne: A gyermekek kereszteshadjárata című zenés legendáját.¹⁷ A szabadtéri előadás hatalmas kórusának gyermekkarában az énekiskolások is szerepeltek. Így e rádióközvetítés alkalmával is hallható volt a székesegyházi fiúénekesek hangja – igaz, csak az összkar részeként.¹⁸ „*A városi polgári iskola növendékei az énekiskolásokkal együtt énekeltek a gyermekszólamokat a székesegyház előtt épített emelvényen. Az énekkar minden tagja, nők, fiúk és férfiak egyforma barna kámzsába öltözve szerepeltek. Nagy teljesítmény volt, amelynek súlyát az énekiskola vitte biztos szólamvezetéssel, pontos belépésekkel és tiszta hangadással. Munkájuk értékét azonban csak a vezénylő Várhalmi Oszkár honvédkarmester és az együtt éneklők ismerték, mert úgy voltak a többi énekesek közt elszórva, mint kuglófban a mazsola.*”¹⁹

1936-ban ismét egy összkar részeként szerepeltek a fiúk a rádióban.²⁰ A Pécsi Ünnepi Hét szenzációja volt Ujházy György Missa Solemnis című liturgikus drámája, amelyben elhangzott Liszt Ferenc: Missa Solemnis-e és több gregorián ének. Az énekkarokat és a zenekart ezúttal is Várhalmi Oszkár vezényelte.²¹

1938 márciusában a Dunántúl beszámolt arról, hogy Sík Lajos főjegyző meghívására Pécsre érkeztek a Rádió munkatársai, hogy egy negyvenperces ismeretterjesztő műsorról tárgyaljanak.²² A megbeszélés eredményeképp ki is alakult a pontos forgatókönyv. A sok apró részből álló műsorban egy ponton „*A pécsi dóm következik ezután sorra. Itt Kocsis László sekrestyeigazgató, az országos nevű papköltő ad ismertetést a Szent István alapította dómról, majd a Gregorián énekkar ősi egyházi éneket ad elő.*” Arról nincs adat, hogy a

¹⁶ PEL.IV.7.1.3.1933/15.; Rádióélet, 1933. június 02. (V. 23.) 25.; A Magyar Hirlap teljes heti rádióműsora 1933. június 4-től 10-ig. 14. In: Magyar Hirlap, 1933. június 02. (XLIII. 124.)

¹⁷ 1933. június 3., 4., 5., 10. és 11. Pécsi Hírek, 1933. május 29. (V. 22.) 3.

¹⁸ Rádióélet, 1933. június 09. (V. 24.) 23.

¹⁹ LAJOS 1938. 76.

²⁰ Esetleg helyenként önállóan is. Két évvel később ugyanebben az előadásban – ekkor nem készült rádiófelvétel – „*A gregorián énekeket az 50 éves fennállásához érkezett pécsi székesegyházi énekiskola fiúkara adja elő Mayer Ferenc betanításában és vezénylésével.*” Pesti Napló, 1938. 05. 22. (LXXXIX. 116.) 21.

²¹ Rádióélet, 1936. június 05. (VIII. 23.) 25.; Rádió Világ. A Kis Ujság heti rádióműsora 1936 június 7-től június 13-ig. 12. In: Kis Ujság, 1936. június 04. (IL. 128.)

²² Dunántúl 1938. március 20. (XXVIII. 64.) 5.

rendkívül sűrű műsorterv végül változatlan maradt-e, és ha az adásban helyet kapott a fiúkórus, pontosan milyen mű hangzott el. A műsor „Séta Pécs városában” címmel 1938. május 1-jén 18:10-kor került adásba viaszlemezről.²³

1938. június 6-án ünnepelte az intézet fennállásának 50. évfordulóját. Az egész napos ünnepség programja hálaadó szentmiséből, díszközgyűlésből, koszorúzásból, hangversenyből és a meghívottak közös étkezéseiből állt. „*A jubileumot megelőzőleg a rádió is bekapcsolódik a pécsi székesegyházi énekiskola egyházzenei munkásságának méltatásába és június 4-én délelőtt 10 óra 45 perckor „A pécsi székesegyház gyermekkórusa” címmel 15 perces felolvasásban foglalkozik az intézet történetével és jelentőségével. A felolvasás szövegét a rádió felkérésére Mayer Ferenc énekiskolai igazgató állította össze.*”²⁴ 6-án adásba került a székesegyházi hangverseny (mint a Pécsi Ünnepi Hét egyházzenei hangversenye) 11 ének- és 2 orgonaszáma is:²⁵

Ingegneri:	Caligaverunt
Victoria:	O vos omnes
Asola:	Christus factus est
Lotti:	Crucifixus
Haller:	Coenantibus
Bach:	c-moll kettős fuga (org. Halász Béla)
Palestrina:	Missa „Lauda Sion” – Benedictus
Lassus:	Super flumina
Aichinger:	Regina caeli
Reger:	d-moll fantázia (org. Halász Béla)
Mitterer:	Amicus meus
Bárdos:	Ingrediente
Deák-Bárdos:	Confirma hoc

1939 júniusában, néhány nappal a székesegyházi énekkar felvidéki koncertkörútja előtt a „Dunántúl panasznapja” című rovatban „Gregórián rajongó” olvasói levele jelent meg, amelyben kevesli a dómkórus rádiós szerepeltetését.²⁶ „[...] Nem értem, ma, a rádió korában, miért kell turnéra menni az énekiskolának? Bár úgy hiszem, a Felvidék megérdemli és bizonyára méltányolni is fogja ezt a nagy megtiszteltetést. Két évvel ezelőtt ez a kar szerepelt is a rádióban, Pécsről volt helyszíni közvetítés, s nem tudom megérteni a

²³ A Dunántúl Rádiója 1938 május 1. – május 7. 1. In: Dunántúl, 1938. április 30. (XXVIII. 96.)

²⁴ Dunántúl, 1938. május 26. (XXVIII. 118.) 5.; Pesti Napló, 1938. 05. 26. (LXXXIX. 119.) 18. Rádióélet, 1938. május 27. (X. 22.) 55.; Egyes forrásokban „Mayer Ferenc felolvasása”. Nemzeti Ujság, 1938. június 04. (XX. 125.) 8.

²⁵ Pécsi Napló, 1938. június 08. (XLVII. 127.) 4.; MagyarországA Magyarország Rádiója június 5-11. 5. In: Magyarország, 1938. június 05. (XLV. 126.)

²⁶ Dunántúl, 1939. június 22. (XXIX. 141.) 4.

rádió igazgatóságát, hogy – ismerve a kitűnő kórust – ha már nem is minden vasárnap, de legalább az ünnepélyes alkalmakkor közvetítené a pécsi székesegyházból a 9 órás misét, hogy nemcsak az egész ország, hanem a külföld is hallja és felfigyeljen erre az igazán európai hírnevet megérdemlő kórusra.” E megnyilvánulást valóban a rajongás szülte, hiszen nem mondható, hogy a Rádió elhanyagolta volna a pécsieket.

1940. május 16-án „pécsi nap” volt a rádióban. Sok más program között 10:20-tól Dr. Taksonyi József énekiskolai prefektus zenetörténeti előadását sugározták, 12:00 órakor a Székesegyházból közvetítették a déli harangszót, majd 17:35-től a „Pécsi Székesegyház Gregorián énekkarának” hangversenyét, végül 19:25-től Halász Béla és Vadas Gábor orgonahangversenyét.²⁷ Sajnos az énekkar koncertjének műsorát helyszűke miatt a műsorújságok egyike sem közölte. Fennmaradt azonban e közvetítéssel kapcsolatban a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. által küldött nyomtatvány, amely szerint „Tiszteletdíjként 180 + 20 P, azaz kettőszáz pengőt” ajánlanak fel.²⁸ Ugyancsak az intézményi levéltár őrzi Dr. Esztergár Lajos polgármester levelét, amelyben a városvezető a következőket írja: „[...] Értésüléseim szerint a közvetítést országsszerte általános tetszés fogadta. Ennek az örömmre szolgált sikernek az elérésében és a közvetítésre került műsoranyag színvonalának az emelésében Nagyságodnak nagy része volt. Felkérésemre vállalt közreműködéséért ezuton is hálás köszönetemet fejezem ki és remélem, hogy adandó alkalommal hasonló kéréssel eredményesen fordulhatok Nagyságodhoz. [...]”²⁹

1940. október végén a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. levélben értesítette Mayer Ferencet,³⁰ hogy a katolikus rádióbizottság ülésén megállapították a rádió által közvetítendő istentisztelet sorrendjét, és a Pécsi Székesegyházat november 24-ére vették előjegyzésbe. „A rend kedvéért közölnöm kell, hogy ezért a közreműködésért tiszteletdíj nem jár, mint ahogy a rádió az egyházak istentiszteleteivel kapcsolatos énekkari, zenekari, vagy egyéb közreműködésekért tiszteletdíjat soha sem fizet.”³¹ Mayer válaszevélben minden kért információt megadott.³² A szentmisén elhangzott Victoria: Missa „O quam gloriosum” és Harmat Artúr: De profundis. A levél az alábbi kéréssel zárul: „Kérem a közvetítés előtt – amennyiben lehetséges – az énekkarra vonatkozó e rövid közleményt bemondani: A székesegyházi gregorián énekkar Európa ama ritka énekkarai közé tartozik, melyekben a szoprán és alt szólamokat 8-tól 14 éves koru fiuk látják el, akik erre specialis képzést kapnak. A székesegyházi gregorián énekkar fiu énekesei internátusban az ugynevezett székesegyházi énekiskolában laknak és iskolai tanulmányaik mellett rendszeres énekoktatásban részesülnek.” A hivatkozott ügyszám alatt található Harmat Artúr zeneszerző, karnagy kézzel írt levele is: „[...] Szükség volt erre a rádiókapcsolásra. Egyetlen stabil liturgikus magyar énekkarunk megérdemelné, hogy szerte e hazában jobban ismerjék. Külön köszönettel kell adóznom jelentéktelen De profundis-om kiváló előadásáért. [...]” A

²⁷ Friss Ujság, 1940. május 10. (XLV. 105.) 7.; Rádióélet, 1940. május 10. (XII. 19.) 23.; etc.

²⁸ PEL.IV.7.2.4.1940/15.

²⁹ Uo.

³⁰ Mayer Ferenc (1899-1973) katolikus pap, karnagy, 1938-tól 1953-ig az Énekiskola igazgatója

³¹ PEL.IV.7.2.4.1940/29.

³² Uo.

levélből az is kiderül, hogy a közvetítés létrejöttében Harmat „szerény közbenjárásának” is szerepe volt. A szentmise ezúttal 10 órakor kezdődött.³³ A Dunántúl beszámolója szerint „A gyermekek tiszta hangja ezüstösen csilingelt, különösen hatásosak és áhítat fokozók voltak az egyszerű Gregorián dallamok. Bár a polifonikus műveket a férfi együttesel is kitűnően interpretálták.”³⁴ A közvetítésről hosszabb méltatást írt A Zene c. lapba Horusitzky Zoltán zeneszerző, amelynek záró sorai a szűkre szabott műsoridőről árulkodnak: „Csatangoló gondolataimat megfékezem. Visszakényszerítem a letűnt századokból a jelenbe. Hallgatom, a Glória eszményien szép muzsikáját, aztán a Credo-t, Harmat Artur ájtatos Offetóriumát, a Sanctus-t..... »Halló Rádió Budapest! Szentmisét közvetítettünk a pécsi székesegyházból«... hallatszik egyszerre a bemondó hangja... Katasztrófa!... Hiszen még a misének nincs vége, még hátra van a Benedictus és az Agnus Dei! Ludovico da Vittoria! A »római iskola« alkotó géniusza!... Lejárt az idő. Más következik... Nem tudok belenyugodni...”³⁵

A rádióközvetítések vitathatatlan csúcspontja a Zeneakadémián 1942. március 23-án tartott koncert felvétele. A jól sikerült hangversenyről megjelent újságcikkekből két napon át szemlézett a Dunántúl.³⁶ A koncert műsora a reneszánsz mellett a XIX-XX. század zenéjéből is merített:³⁷

Bach:	Passacaglia (org. Halász Béla)*
Palestrina:	Dies sanctificatus*
Lassus:	Domine exaudi*
Victoria:	Missa „O quam gloriosum” – Sanctus *
Ingegneri:	Caligaverunt*
Anerio:	Alleluia! Christus surrexit*
Lotti:	Crucifixus*
Bruckner:	Locus iste*
Liszt:	Ave Maria in A*
Reger:	Rapszódia Op. 65. Nr. 1. (org. Halász Béla)
Bárdos:	Audi filia
Deák-Bárdos:	Confirma hoc
Harmat:	De profundis
Vierne:	Finale az V. Szimfóniából (org. Halász Béla)
Kodály:	Jézus és a kufárok

³³ Rádióélet, 1940. november 22. (XII. 47.) 15.

³⁴ Dunántúl, 1940. november 26. (XXX. 269.) 5.

³⁵ A Zene, 1940. december 01. (XXII. 4.) 64-66.

³⁶ Dunántúl, 1942. március 27. (XXXII. 70.) 4.; 1942. március 28. (XXXII. 71.) 4.

³⁷ PEL.IV.7.2.4.1942/10.; Dunántúl, 1942. március 20. (XXXII. 65.) 7.

A koncertet élőben nem közvetítették, de a csillaggal jelölt műsorszámok májusban elhangzottak a rádióban.³⁸

A PÉCSI SZÉKESEGYHÁZI KÓRUS HANGVERSENYE
A ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA NAGYTERMÉBEN
1942. MÁRCIUS 23-ÁN ESTE 1/2 6 ÓRAKOR

A szentmise- és koncertközvetítések mellett két riportműsor is készült az Énekiskoláról az 1940-es években. 1941-ben a Művészeti Hetek kapcsán forgatott Pécsen a Magyar Rádió, amelynek munkatársa, Budinszky Sándor megkereste Mayer Ferenc igazgatót, hogy készülhetne-e egy közvetítés az intézetből.³⁹ *„Abban a biztos hitben, hogy ez a gondolat Igazgató Ur tetszését is megnyeri, kérem gondoskodják arról, hogy egy ilyen, – pontosan 5 perces – anyag készen álljon az iskolában. [...] Az egész ötperces anyagot kérem pontosan szövegkönyvszerűen papírra fektetni oly formában, hogy bevezetőben jomagam mondanék egy rövid dióhéj ismertetést az iskoláról, majd visszatérő kis párbeszédek között énekeltenők a kórust.”* Az „Innen-onnan” című adás, amelynek a riport a része volt, 1941.

³⁸ 1942. május 5-én a Budapest I. csatornán 2, ugyanaznap a Budapest II-n 7 műsorszám. Rádióélet 1942. május 01. (XIV. 18.) 16.

³⁹ PEL.IV.7.2.4.1941/3.

február 1-jén 20:40-kor került adásba.⁴⁰ Az Énekiskola intézményi irattára megőrizte ezt a forgatókönyvet:⁴¹

„Benedictus a Lauda Sion miséből énekelve, mely alatt a Bemondó az alább következőket bemondta:⁴²

Itt vagyunk a pécsi székesegyházi énekiskolában. Kedves hallgatóink talán nem is tudják, hogy ez egy fiúnevelő-intézet, egy internátus, ahol 8 éves kortól 14 éves korig a kis növendékek teljes ellátásban részesülnek, mint egyéb internátusokban is, innen járnak elemi iskolába illetve gimnáziumba. Csakhogy ennek az internátusnak van egy sajátos rendeltetése, amely őt jelenleg is egyedülállóvá teszi hazánkban, sőt tudomásunk szerint Közép-Európában is csak még két ilyen intézmény van, Regensburgban és Lipcsében. Ez a sajátos rendeltetése abban áll, hogy az intézet növendékei rendszeres énekoktatásban, énekképzésben részesülnek oly fokon, hogy a székesegyház gazdag liturgiájának tökéletes énekszereplőivé válnak. Türelmet kérek kedves hallgatóimtól, mindjárt be is mutatjuk őket, csak még azt akarom kihangsúlyozni, hogy ebben a 3 utcára nyíló hatalmas épületben a növendékek kellő kényelmet, teljes ellátást kapnak havi 20 pengőért, de amit azon felül kapnak, az szinte megfizethetetlen, t. i. hogy megtanulják a zene nyelvét és a legmagasabbrendű zeneművészet légkörében élnek. Az oktatás eredménye, hogy a szoprán és altiszolamok leéneklése oly természetes valami, mint az anyanyelvük. Lapról olvasnak gregorián korálisokat, a XVI. századbéli klasszikusok műveit ép úgy mint a modern szerzők legnehezebb műveit, mint mindjárt látni fogjuk.

Zsibongást hallok. Megyek a terem felé. Benyitok /köszönés/.

[Előadó]: Szervusztok gyerekek! Jó napot kívánok Igazgató Ur!

[Igazgató]: Isten hozta! Nagyon örülök, hogy személyében itt üdvözölhetem a magyar rádiót, mely már eddig is többször szerepeltette növendékeimet, illetve a székesegyházi énekkart.

Előadó: Nagyon örülök, hogy végre személyesen is bepillantathatok ezen intézetnek munkájába. Hányan vannak a növendékek?

Igazgató: 35-en.

Előadó: Ezek mind kész énekesek már?

Igazgató: Na még nem, vannak itt kezdők is, akik még csak fél éve vannak itt, ezek még csak lesznek kész énekesek.

Előadó: Na kis fiam, mi van a kezetekben?

Gyerekek: Bertalotti kargyakorlatai.

⁴⁰ Dunántúl, 1941. február 01. (XXXI. 26.) 5.; Délibáb, 1941. 01. 25. (XV. 4.) 25.

⁴¹ PEL.IV.7.2.4.1941/4.

⁴² Idáig utólagos bejegyzés Mayer Ferenc kézírásával. A párbeszédés résznél a gépiratban számos kézzel írt javítás található. A tanulmányban a végleges változatot közöljük.

Előadó: Énekeljétek valamit belőle.

Gyerekek: Melyiket énekeljük az 50 közül?

Igazgató: Melyiket szeretitek a legjobban?

Gyerekek: A 21 iket. (Éneklük.)

Előadó: Nagyszerű. Ahogy a kótájukat nézem, látom hogy nem is violin kulcsban hanem C kulcsban énekelnek. Hát mondja Igazgató ur, ezek ebben is tudnak énekelni?

Igazgató: Hogyne, hiszen az összes gregorián énekeink mind C kulcsos kiadásuak.

Előadó: Nem hallhatnék egy gregorián éneket?

Igazgató: Nagyon szívesen. Gyerekek! Forduljatok a nagy könyv felé! (Asperges me...)⁴³

Előadó: Nagyon szép. Honnan jönnek általában növendékek az intézetbe?

Igazgató: Az ország minden részéből. Hol laknak a szüleid Bárány Jóska?

Bárány J.: Balatonbogláron.

Igazgató: Hát a te szüleid Horváth Imre?

Horváth: Pomázon, Pest megyében.

Igazgató: Vitárius Bandi! Te honnan jöttél?

Vitárius: Jászberény-boldogházáról.

Előadó: Csakugyan messziről jöttek ide ezek a gyerekek. Azonban kifogytunk az időből. Talán befejezésül énekeljenek a gyerekek egy klasszikus művet.

Igazgató: Na vegyétek elő Padre Martini: O salutaris hostia kezdetű motettáját.

Énekelnek.----- közben előadó: igazán szépen énekelnek. Így érthető, hogy ilyen gazdag tudás mellett hatalmas egyházzenei gyűjteményt találok itt az ének-teremben. Közel 200 mise-kompositio, 1000 motetta, Palestrina és Orlándó Lasso összes művei mellett. Örülök, hogy eljöttem a zenei szépségnek ebbe a magasztos világába és megismerhettem a székesegyházi énekiskolának belső, értékes életét.”

Ugyan Budinszky levele arról árulkodik, hogy a riportot a Rádió kezdeményezte, Mayer Ferenc úgy használta a lehetőséget, mintha fizetett reklám lett volna. Hangsúlyos az alacsony bekerülési költség szembeállítása az elérhető haszonnal, és a származási helyet firtató kérdésre a legtávolabbról érkezett gyerekeket szólította meg, azt sugallva, hogy a Pécestől távolabb lakó érdeklődők számára is megoldást jelenthet az Énekiskola.⁴⁴

⁴³ Az eredeti elképzelés szerint a közelgő Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepéhez kapcsolódóan a Lumen ad revelationem kezdetű antifónát énekeltek volna.

⁴⁴ Az adás idején az internátusban lakó 35 növendék közül 15 érkezett Baranya vármegyéből, 9 Tolna vármegyéből 6 Somogy vármegyéből (ebből 2 a Szigetvári járásból), 3 Budapestről vagy Pest-Pilis-Solt-

Két évvel később a Pécsi Napló hosszú cikkben számolt be róla, hogy Budinszky Sándor a Magyar Rádió megbízásából kilenc hangfelvételt készít Pécsen, s ezek egyikének helyszíne a Székesegyházi Énekiskola.⁴⁵ Az iskola irattárában ennek a riportnak a forgatókönyve is fellelhető:⁴⁶

„Ének, mely alatt a Bemondó: a pécsi székesegyházi énekkar énekel. Hallgatóink bizonyára ismerik ezt a híres énekkart, többször szerepelt már rádióban, hangversenyeket is adott már az ország különböző városaiban, többek között Kassán, Ungváron, Munkácson, 1942 tavaszán pedig Budapesten. Az énekkar 40 fiu- és 18-20 férfi énekesből áll. Hazánkban ilyen összetételben mint állandó énekkar egyedül áll. Csodálatosan csilingelő gyermekhangok és kiegyensúlyozott férfihangok. Hallgatóinknak már nem egyszer beszámoltunk, hogy a kis énekesek internátusban laknak és iskolai tanulmányaik mellett rendszeresen elméleti és gyakorlati énekképzésben részesülnek. A férfi énekesek egy része szintén ebből az internátusból került ki.

Gyerekek: Jé, itt a Budinszky Bácsi!

Bemondó: Hát emlékeztek még rám?

Gyerekek: Igen emlékszünk még.

B.: Mit énekeltek most?

Gy.: Palesztrina egyik Motettáját.

B.: Mit szeretsz énekelni?

Gy.: Régi szerző, modern szerző ahogy jön.

B.: Hát az urak közül ki a legrégebb énekes?

Tóth: Kérem én vagyok. Már 30 éve tagja vagyok az énekkarnak. Életem legszebb élményei fűznek hozzá.

Esetleg modern szerzőtől ének /Kodály: Jézus és a kufárok/, mely alatt esetleg Bemondó: csakugyan ezt a híres énekkart nemcsak egyházzenei érdekességnek kell tartanunk, hanem külföldi példák után indulva az egyetemes nemzeti kultúra szemszögéből kell néznünk és értékelnünk. Casimiri római énekkara Olaszország nemzeti büszkesége, a párisi „Fakeresztesek” néven ismert gyermekkórust nemzeti öntudattal hallgatják a francia hivatalos körök, a Regensburgi fiukórus nagy anyagi és erkölcsi támogatást élvez a nemzeti szocialista kormánytól és fennmaradását nemzeti érdeknek tartják. Örülünk, hogy hazánkban is van ilyen értékes speciális énekkara melyre nemzeti öntudattal büszkék lehetünk.

Kiskun vármegyéből, továbbá 1-1 fő Bács-Bodrog és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéből. A pécsi székesegyházi énekiskola növendékeinek névsora az 1888-1889-ik iskolai évtől kezdődőleg

⁴⁵ Pécsi Napló, 1943. január 31. (LII. 25.) 4.

⁴⁶ PEL.IV.7.2.4.1943/5.

Vagy a fentiek helyett:

Gy.: Budinszky Bácsi szabad a rádión üzeni?

B.: Kinek akartok üzeni?

Gy.: Édesanyánknak.

B.: Na üzenjete.

Gy.: Édesanyám kezét-csókolom.

Egyik gyerek: Én édesapámnak szeretnék üzeni a frontra.

B.: Hogy hívnak?

Gy.: Kurucz Miklós

B.: Üzenj fiam.

Gy.: Édesapám sokat imádkozom magáért.”

Valószínű, hogy a második forgatókönyvet is Mayer Ferenc írta, és a Rádió munkatársa esetleg csak igazított rajta a műsoridő függvényében. Erre enged következtetni, hogy a második riport második hosszabb narrációja szinte szó szerint megjelent egy évvel korábban egy Mayer Ferencsel készített interjúbán.⁴⁷ Szembetűnő, hogy a székesegyházi kórus nem elsősorban mint az egyházzene megújításának csillaga jelenik meg, hanem a kor narratívájának megfelelően mint nemzeti büszkeség, amelyből egy van az országban.

Az 1943 utáni években nincs nyoma, hogy az Énekiskola és a székesegyházi énekkar szerepelt volna a rádióban.

Forrásaink alapján kijelenthető, hogy nem az Énekiskola igazgatói kezdeményezték a rádiós szerepvállalást, de meglátták a lehetőséget a tömegek elérésében, s mind Lajos Gyula, mind Mayer Ferenc megpróbált előnyt kovácsolni a szereplésekből. A médium ilyen módon történő használata jól illeszkedik abba a tudatos imázsépítési tevékenységbe, amit Lajos Gyula kezdett meg, de főképp Mayer hivatalba lépése után bontakozott ki az egyre több külső fellépés vállalásával, az Énekiskoláról szóló különféle ismertető cikkek megjelentetésével, reprezentációs célú fényképek készíttetésével és a Pécsi Nagyhét propagálásával. Ez a szemlélet – a színvonalas szakmai munkával karöltve – vélhetően az európai élvonalban tudta volna tartani az Énekiskolát, ha a világháború utáni változások nem lehetetlenítették volna el az intézményt.

⁴⁷ Ujság, 1942. március 22. (XVIII. 67.) 4. „Ez a kórus az egyetemes magyar zenekultura értéke.” Beszélgetés Mayer Ferenc püspöki tanácsossal a pécsi székesegyház nevezetes gyermekkórusáról